

Отримано Рецензію
05.05.2023
Голова
спеціалізованої вченої ради
ДФ.26.133.027
доцент педагогічних наук,
професор О.О. Караман

Голові спеціалізованої вченої ради
ДФ.26.133.027 у Київському університеті
імені Бориса Грінченка
докторові педагогічних наук, професорові,
професорові кафедри української мови
Факультету української філології, культури
і мистецтва
Караману Станіславу Олександровичу

Рецензія

Караман Ольги Володимирівни, кандидата педагогічних наук, професора, професора кафедри української мови Факультету української філології, культури і мистецтва Київського університету імені Бориса Грінченка на дисертацію **Тютюми Тетяни Сергіївни «Формування синтаксичної компетентності майбутніх учителів української мови і літератури з використанням інформаційно-комунікаційних технологій»**, подану до захисту на здобуття наукового ступеня доктора філософії з галузі знань 01 Освіта/Педагогіка зі спеціальності 011 Освітні, педагогічні науки.

Актуальність теми дослідження. Сучасний етап розвитку українського суспільства, виклики сьогодення зумовлюють оптимізацію вищої педагогічної освіти, пошук нових шляхів і ресурсів підвищення якості підготовки майбутніх фахівців усіх напрямів і спеціальностей, з-поміж яких важливе місце належить майбутнім учителям української мови і літератури. Проблема формування синтаксичної компетентності майбутніх учителів української мови і літератури з використанням інформаційно-комунікаційних технологій нині набуває виняткової актуальності в контексті модернізації змісту вищої освіти, що, згідно з вимогами Концепції мовної освіти в Україні, Концепції «Нова українська школа», Закону України «Про освіту», Національної доктрини розвитку освіти України у ХХІ столітті, Загальноєвропейських рекомендацій з питань мовної освіти, «Стратегії розвитку інформаційного суспільства в Україні», наказу «Про затвердження Концепції розвитку педагогічної освіти» (2018), наказу МОН України № 38 від 15 січня 2019 року «Опис цифрової компетентності педагогічного працівника», наказу МОН України від 15 березня 2019 № 366 про реалізацію проєкту «Рамкова структура цифрових компетентностей для українських учителів та інших громадян» (2018-2022), проєкту Закону України «Про цифровий порядок денний України» (2020), спонукає науково- педагогічну спільноту до задіяння дієвих ресурсів підготовки майбутніх учителів української мови і літератури, формування їх як компетентних фахівців, здатних забезпечити освітній процес за різних умов і обставин з використанням інформаційно-комунікаційних технологій.

Вимоги до розвитку комунікативної особистості відображено в Концепції Нової української школи. Майбутній учитель-словесник, який працюватиме в Новій українській школі зобов'язаний мати неупереджене відчуття мови, бажання постійно стежити за змінами, що відбуваються в граматичних нормах, покликаний мати високу культуру усного та писемного мовлення, щоб граматично й стилістично вправно висловити свої думки, переконливо вести

усну й писемну комунікацію державною мовою. Відтак для ефективної організації педагогічного процесу та розвитку українськомовної комунікативної компетентності в учнів майбутній учитель-словесник має бездоганно володіти професійною українськомовною комунікативною компетентністю, важливим складником якої є синтаксична.

З огляду на викладене вище обрана тема дослідження Тютюми Тетяни Сергіївни має незаперечну **актуальність, корелює з практичними й освітніми потребами сьогодення.**

В умовах пріоритетності онлайн-навчання формування синтаксичної компетентності майбутніх учителів української мови і літератури з використанням інформаційно-комунікаційних технологій на часі, оскільки від їхнього вміння послуговуватися електронними засобами навчання значною мірою залежить якість мовної освіти загалом.

Актуальність рецензованого дослідження вбачаємо й у недостатній розробленості означеної проблеми в українській лінгводидактиці, а також дидактичних можливостях експериментально апробованого в освітній практиці поліфункційного електронного ресурсу для формування синтаксичної компетентності майбутніх учителів української мови і літератури як важливого складника фахової.

Прикметно, що дисертаційна праця Тютюми Т.С. є важливим сегментом наукової теми Педагогічного інституту Київського університету імені Бориса Грінченка «Зміст і технології забезпечення якості неперервної педагогічної освіти в умовах євроінтеграції», номер державної реєстрації 0116U003295.

2. Наукова новизна результатів дисертації. Дисертаційна праця Тютюми Тетяни Сергіївни є першим теоретико-експериментальним дослідженням, в якому екстрапольовано напрацювання різногалузевих науковців в освітню практику закладів вищої освіти. Експериментально перевірена методика формування синтаксичної компетентності майбутніх учителів української мови і літератури з використанням ІКТ є новаторською за теоретичною обґрунтованістю стрижневих положень та показниками дидактичної доцільності впровадження в масову практику закладів вищої освіти.

3. Теоретичне і практичне значення результатів дисертації. Результати рецензованої дисертаційної праці вважаємо вагомим внеском у розвиток сучасної української лінгводидактики, що стимулює перспективний дослідницький пошук науковців у сучасних реаліях. Теоретичний контекст дисертації вирізняє належна обґрунтованість вузлових положень, а також чітко виписана методологія дослідження.

Практичне значення здобутих результатів полягає в широкому діапазоні дидактичних можливостей, закладених у запропонованій методиці формування синтаксичної компетентності майбутніх учителів української мови і літератури з використанням інформаційно-комунікаційних технологій, урахуванні освітніх запитів і потреб сучасних здобувачів освіти різних рівнів, а також їхніх типологічних характеристик. Матеріали дослідження можуть бути використані для оптимізації змісту програм навчальних дисциплін мовознавчого і лінгводидактичного спрямування, розроблення спецкурсів, курсів за вибором

для здобувачів вищої педагогічної освіти та для системи післядипломної педагогічної освіти.

4. Наукова обґрунтованість результатів дослідження підтверджена всебічним аналізом різногалузевих наукових праць та спеціальних студій з обраної проблеми, з'ясуванням рівня розробленості її в українській лінгводидактиці, опрацюванням спеціальних наукових джерел українських та зарубіжних дослідників, а також стратегією проектування експериментальної програми й поетапною реалізацією завдань педагогічного експерименту.

Відтак, сформульовані в дисертації положення, висновки вважаємо обґрунтованими з належною повнотою. ***Фактів, що підтверджували б недостовірність поданої в дисертаційній праці інформації, не виявлено.***

5. Рівень виконання поставленого наукового завдання та оволодіння здобувачем методологією наукової діяльності. Окреслені в дисертаційній роботі завдання Тетяна Сергіївна Тютюма зреалізувала повною мірою на високому науково-методичному рівні. Наголошуємо, що дисертантка володіє методологією наукової діяльності й компетентно оперує стратегією наукового пошуку. Науковий апарат дослідження сформульовано коректно, оптимально дібрано систему методів дослідження, які сприяли реалізації поставлених завдань.

Тютюма Тетяна Сергіївна здійснила експериментально-дослідне навчання здобувачів, експериментально перевірила ефективність запропонованої авторської методики формування синтаксичної компетентності майбутніх учителів української мови і літератури з використанням ІКТ. Результати лінгводидактичного дослідження засвідчують масштабність аналізу та залучення різноаспектної джерельної бази, зокрема нормативних документів МОН України; численних анкет, контрольних зрізів, проведених для студентів закладів: Київського університету імені Бориса Грінченка, Волинського національного університету імені Лесі Українки, Глухівського національного педагогічного університету імені Олександра Довженка, Полтавського національного університету імені В.Г. Короленка, Черкаського національного університету імені Богдана Хмельницького, Одеського національного університету імені І.І. Мечникова. Проаналізувала наукову літературу, сформувала належну базу дослідження (більше двохсот різножанрових наукових, навчально-методичних й аналітичних праць); статистично опрацювала, проаналізувала, узагальнила й оформила отримані результати у вигляді дисертації, основні положення якої опублікувала самостійно, дві статті в співавторстві, де її творчий доробок є основним.

У процесі виконання наукового дослідження здобувачка опанувала передбачений освітньо-науковою програмою обсяг теоретичних знань, оволоділа необхідними уміннями, навичками, загальними та спеціальними (фаховими) компетентностями, надважливими для доктора філософії зі спеціальності 011 Освітні, педагогічні науки.

З огляду на означене вище вважаємо, що визначені в дослідженні завдання розв'язано успішно, мети досягнуто, що підтверджує самостійність

Т.С.Тютюми, її наукову зрілість як маркерів очевидної відповідності рівню доктора філософії.

6. Апробація результатів дисертації. Повнота викладу основних результатів дисертації у наукових публікаціях. Основні результати дослідження викладено в 14 наукових працях, з-поміж яких 12 одноосібних, 5 публікацій з яких видано у наукових збірниках, внесених до Переліку наукових фахових видань України, одну статтю опубліковано в періодичному науковому виданні, проіндексованому в наукометричній базі даних Web of Science Core Collection; 8 публікацій додатково розкривають наукові результати дисертаційної праці.

Широка апробація матеріалів дисертації здобувачки під час оприлюднення їх на наукових конференціях різного статусу (міжнародних, всеукраїнських, які проведено в таких містах: Києві, Ліверпулі, Луцьку, Маріуполі, Дніпрі, Вінниці, Відні) віддзеркалюють складники пропонованої методики, продуковані авторкою ідеї, сформульовані висновки.

7. Структура та зміст дисертації, її самостійність, завершеність, відповідність вимогам щодо оформлення й обсягу. Зміст дисертації Тетяни Тютюми структуровано відповідно до визначеної мети та поставлених завдань, сформульованих у вступі, в якому обґрунтовано актуальність, наукову новизну, об'єкт і предмет дослідження, теоретичне й практичне значення, описано доцільність використання методів наукового пошуку (теоретичні, емпіричні, статистичні), передбачуваних нормативною базою вимог у роботі дотримано.

У першому розділі *«Теоретичні засади формування синтаксичної компетентності майбутніх учителів української мови і літератури»* схарактеризовано базові поняття дослідження: *«синтаксис»*, *«синтаксична компетентність»*, *«синтаксична компетентність майбутнього вчителя української мови і літератури»*, *«інформаційно-комунікаційні технології»*, *«електронні освітні ресурси»*, *«цифрові освітні ресурси»*, *«цифровий нарратив»*. Особливу увагу приділено історії становлення методики навчання синтаксису в закладах освіти, виокремлено й з належною повнотою описано психологічні чинники (мотиваційні, когнітивні, діяльнісні, рефлексійні), обґрунтовано лінгводидактичні засади формування синтаксичної компетентності майбутніх учителів української мови і літератури (принципи, підходи, методи, прийоми, засоби та технологію навчання синтаксису української мови у вищому закладі освіти).

У другому розділі *«Організаційно-методичні аспекти формування синтаксичної компетентності майбутніх учителів української мови і літератури»* проаналізовано зміст навчально-методичного забезпечення освітнього процесу для майбутніх учителів української мови і літератури, подано розлогий коментар-характеристику сучасних інформаційно-комунікаційних технологій як засобу формування синтаксичної компетентності майбутніх учителів української мови і літератури. Методично доцільною вважаємо запропоновану систему вправ і завдань для формування синтаксичної компетентності з використанням ІКТ, оскільки в ній репрезентовано сучасний методичний інструментарій (G-коди, самобутню інфографіку, вправи

проблемного змісту, тестові завдання тощо), що відкриває широкі можливості для викладача й студента в умовах онлайнового навчання (візуалізація теоретичних положень, розвиток критичного мислення здобувачів вищої педагогічної освіти, мотивування до самоосвітньої діяльності, вдосконалення культури українського мовлення). У розділі подано критерії й показники рівнів сформованості синтаксичної компетентності майбутніх учителів української мови і літератури.

Третій розділ *«Експериментальна апробація запропонованої методики навчання синтаксису майбутніх учителів української мови і літератури»* відображає зміст програми педагогічного експерименту, перебіг кожного з його етапів задля перевірки ефективності розробленої методики навчання синтаксису майбутніх учителів української мови і літератури з використанням інформаційно-комунікаційних технологій. Вірогідність отриманих експериментальних даних підтверджено залученням належної кількості учасників експерименту, які пропорційно розподілені на здобувачів експериментальної та контрольної груп освітньо-професійних програм «Філологія. Українська мова і література», «Середня освіта. Українська мова і література». Експериментальну методику наочно репрезентовано в графічній моделі, яка відображає взаємозв'язки між її складниками: сформульованої мети, визначених завдань, пріоритетних методів й прийомів навчання, системи вправ і завдань для формування синтаксичної компетентності майбутніх учителів української мови і літератури, спроектованих етапів (мотиваційно-цільовий, продуктивно-корекційний, контрольо-рефлексійний) експериментально-дослідного навчання. Подані в дисертації результати педагогічного експерименту підтверджують ефективність запропонованої методики формування синтаксичної компетентності майбутніх учителів-філологів з використанням інформаційно-комунікаційних технологій, наукову доцільність впровадження її в масову практику. Обґрунтовані в дисертації теоретичні положення й прикладні аспекти формування синтаксичної компетентності майбутніх учителів української мови і літератури слугують спонукою для подальшого студіювання обраної проблеми дослідження.

Загальні висновки повною мірою віддзеркалюють концептуальні засади дослідження, здобуті під час експерименту результати, супроводжувані методичними коментарями здобувачки з покликанням на наукові позиції дослідників проблеми.

8. Дотримання академічної доброчесності у дисертації та наукових публікаціях. Відсутність (наявність) академічного плагіату, фабрикації, фальсифікації. Опрацювання й аналіз тексту дисертації Тетяни Сергіївни Тютюми дає підстави стверджувати, що *здобувачка наукового ступеня дотрималася вимог академічної доброчесності в повному обсязі.*

9. Дискусійні положення та зауваження до дисертації. Дослідження Тютюми Тетяни Сергіївни характеризується системним підходом і послідовністю щодо наукових інтерпретацій аналізованих понять, явищ і процесів. Проте окремі положення дисертації спонукають до дискусії, а деякі аспекти потребують уточнення або пояснення:

9.1. У контексті переосмислення напрацьовань українських лінгводидактів недоцільним вважаємо уналежнення до статусу «метод» таких термінних понять, як «мозковий штурм», «асоціативний куш», «гіпотеза», «прес» тощо, оскільки в сучасному лінгводидактичному дискурсі їх схарактеризовано як методичні прийоми.

9.2. Значну увагу в тексті дисертаційної праці приділено характеристиці підходів як стрижневих складників методики формування синтаксичної компетентності майбутніх учителів української мови і літератури з використанням інформаційно-комунікаційних технологій. Проте як дискусійну позицію здобувачки розглядаємо поділ їх на основні й супровідні загальною кількістю 7 номінацій, оскільки умовний поділ нерівномірно розсереджує увагу на визначальних характеристиках їх.

9.3. Доцільно було б у графічній моделі запропонованої методики формування синтаксичної компетентності майбутніх учителів української мови і літератури з використанням інформаційно-комунікаційних технологій подати етапи реалізації дослідно-експериментального навчання, щосприяло б візуалізації тяглості процесу експериментально-дослідного навчання, а також внутрішньої логіки змін на різних етапах педагогічного експерименту, викладених на стор. 143 та 144- 148.

9.4. У дисертаційній праці подекуди натрапляємо на окремі стилістичні й технічні огріхи.

Висловлені коментарі, поради й зауваження не є категоричними. Позиції і переконання авторки мають право на відстоювання під час захисту дисертації.

10. Загальний висновок про рівень набуття здобувачем теоретичних знань, відповідних умінь, навичок та компетентностей. Вважаємо, що Тютюма Тетяна Сергіївна змістом самобутньої дисертаційної праці переконала в здатності ґрунтовно студювати досліджувану проблему, екстраполювати авторські концептуальні положення та своїх попередників у контекст сучасної української педагогічної освіти, виявляти пріоритетні тенденції в розвитку лінгвістичної та лінгводидактичної наук, що об'єктивно підтверджує її наукову ерудицію, високий рівень теоретичних знань, накопичений педагогічний досвід у роботі зі здобувачами вищої освіти. Прикметно, що здобувачку вирізняє вміння фахово прогнозувати й розв'язувати поставлені завдання й визначати перспективи дослідження. Висловлені нами міркування й зауваження до певної міри є дискусійними, тому не впливають на загальну позитивну оцінку дисертаційної роботи Тетяни Сергіївни Тютюми.

11. Загальна оцінка дисертації і наукових публікацій щодо їхнього наукового рівня з урахуванням дотримання академічної доброчесності та щодо відповідності вимогам. Висловлені дискусійні положення й зауваження не знижують наукової вартісності проведеного дослідження з актуальної для сучасної української лінгводидактики проблеми, оскільки є вагомим внеском у розвиток методичної думки й освітянської практики. Дисертацію виконано на високому теоретико-методологічному рівні, відповідно до чинних вимог МОН України до праць дослідницького жанру.

Дисертація «*Формування синтаксичної компетентності майбутніх учителів української мови і літератури з використанням інформаційно-комунікаційних технологій*» є самостійною завершеною науковою працею, у якій її авторка, **Тютюма Тетяна Сергіївна**, отримала нові науково обґрунтовані й експериментально перевірені результати.

Рецензована дисертаційна праця відповідає вимогам п. 6-9 Постанови Кабінету Міністрів України від 12.01.22 р. № 44 «Про затвердження Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії» (зі змінами) та наказу Міністерства освіти і науки України від 12.01.2017 р. № 40 «Про затвердження вимог до оформлення дисертації», затвердженого Міністерством юстиції України 03.02.2017 р. за № 155/30023, а її авторка, Тютюма Тетяна Сергіївна, заслуговує на присудження наукового ступеня доктора філософії зі спеціальності 011 Освітні, педагогічні науки.

Рецензент:

професор кафедри української мови
Факультету української філології,
культури і мистецтва
Київського університету
імені Бориса Грінченка,
кандидат педагогічних наук,
професор

